

Newton

Klima:

Nytår på Nordpolen
i bidende frost.
Side 4

Anatomi:

Snød anatomiens fader
i sin berømte bog?
Side 10

Vrede guder med eksplosive kræfter

Vulkaner har til alle tider skabt både liv og død, når de gik i udbrud. Derfor fandt mennesket guddommelige forklaringer på de eksplosive kræfter, og nogle steder blev der endda ofret børn for at formilde de vrede guder. Side 6-9

Kraterlandskabet ved Mt. Bromo er et af de mest imponerende og næsten måneagtige landskaber, der findes på denne jord. Foto: Henning Andersen

Guddommelige vulkaner

Mennesket har gennem tiderne fundet guddommelige forklaringer på vulkanernes ødelæggende kræfter. Mange steder førte de voldsomme udbrud til offertilbedelse, og hvis en vulkan truede, måtte den vrede gud i vulkanen formildes med gaver, og i enkelte tilfælde ofrede man mennesker. På Hawaii kastede man en smuk ung kvinde ned i flammerne til gudinden Pele, og i Indonesien ofrede hinduerne én gang om året et lille barn ved at kaste det ned i Mt. Bromos krater. Her er nogle af vulkanmyterne.

HENNING ANDERSEN | newton@jp.dk

Beboerne omkring Mt. Bromo afholder hvert år en festival, hvor de smider offergaver ned i vulkankrateret for at opnå sikkerhed og velstand. Tidligere smed man et barn ned – i dag kun høns og kager. Foto: Dita Alangkara/AP

I 1963 gik Gunung Agung på Bali i et udbrud, der begravede området i aske og kostede tusinder af mennesker livet. Her er arbejdere ved at rydde vejen foran templet. Foto: Horst Faas/AP

Sådan ser der i dag ud ved Gunung Agung. Foto: Henning Andersen

BROMO – OFRINGER TIL ILDGUDEN

Indonesien er det land i verden med flest vulkaner, og fra tidernes morgen har man betragtet vulkanerne som en vigtig del af livet. Hver vulkan var bolig for guder og dæmoner, på trods af at islam i dag er den største religion.

Vulkanudbrud var et varsel om politiske og sociale omvæltninger eller anden form for menneskelig tåbelighed. F.eks. havde ildguden i vulkanen Bromo på Java stor magt over den lokale hindubefolkning.

Legenden fortæller, at et kongepar ikke kunne få børn. Derfor bad de til ildguden i vulkanen om at få deres ønske opfyldt. Bromo lovede at opfylde deres bøn, hvis de ville ofre deres yngste søn. Parret fik nu 25 børn, men var ikke meget for at holde dets løfte. Derfor flygtede de med deres børn, men blev indhentet af en mørk tåge. Det var Bromo, der indhentede dem og fangede deres yngste søn. Fra vulkanens indre lød en stemme til forældrene:

»Vend hjem med fred. Jeres yngste søn er nu blevet forenet med ildguden i Bromo.«

Indtil for 100 år siden ofrede man én gang om året et barn til Bromo ved at kaste det ned i krateret. I dag nøjes man heldigvis kun med høns og riskager.

AGUNG – HINDUGUDERNES TRONE OG BOLIG

På Bali ligger den hellige vulkan Gunung Agung – bjergenes bjerg. Balis indbyggere er hinduer og

gudernes hjem for skaberen Brama, opretholderen Vishnu og ødelæggeren Shiva.

Det gælder om at leve i harmoni med de skabende og ødelæggende kræfter inde i vulkanen. Fra Agung kommer det gode i form af vand, som overrisler markerne og den frugtbare vulkanjord, der ved forvitring giver næring til planterne, men fra Agung kommer også ild, lava og aske, som det skete i 1963, da vulkanen brød ud.

Man var netop startet på en stor offerfest i Besakihetempet på Agungs skråning med det formål at genoprette harmonien imellem naturen og mennesket. Pludselig lød der buldrende brag fra Agung, og en søjle af glødende sten og aske slyngedes 10 km i vejret og haglede ned over det meste af Bali. Glødende gas og askelaviner rullede som flammende ildtornadoer ned over vulkanens skråninger og skoldede på sekunder alt levende liv til døde.

Den 14. marts kl. 04 om morgenen var hele Bali indhyldet i tæt askereg, så man næsten ikke kunne se frem for sig. I landsbyen Badeg Tengah på Agungs skråning samlede byens indbyggere sig om deres præst. Præsten kom ud med sin lille søn i favnen og sagde til drengen:

»Løb op til et sikkert sted på den høj derovre. Jeg forlanger, at du skal gøre det. Du er min eneste søn. Jeg giver dig ordre til at gå straks. Jeg lever videre igennem dine børn og børnebørn.«

Drengen ville helst blive hos sin far, men på Bali adlyder man sin far, og drengen kravlede op

Da jeg så Fusijama brast den sidste drøm om en anden tilværelse end den, der er. Jeg begreb, at den højere verden, vi stunder imod, kun kan være netop den, der er, men at vi aldrig i det givne øjeblik er nået frem til den, at vi til daglig er blinde for den. Derfor er Fusijama et helligt bjerg og genstand for et folks kultus.

Johannes V. Jensen
Forfatter, i bogen "Myter og Jagter" fra 1907, hvori han sanser og tolker den japanske vulkan Fujiyama som hellig.

på den høje bakke, hvorfra han kunne se en glødende lavastrom nærme sig byen.

Da faderen var sikker på, at sønnen var i sikkerhed og ville overleve, kaldte han alle landsbybeboerne til sig. Han bad dem ikklæde sig deres smukkeste tøj og gå med ham ind i dødstemplet. Alle skulle være parate til at møde Brama – Universets skaber, der kom som glødende lava.

Præsten havde en hvid bomuldsdragt og sine fornemste guldsmykker på som til en tempelfest og begyndte at bede. Landsbyens indbyggere satte sig på gulvet rundt om præsten. Alle tog deres fornemste klæder med udsmykninger på, kvinderne med guldsmykker i håret som til en tempelfest. Mændene satte sig med et barn i favnen med deres hustruer og andre børn bag sig. Kvinderne trak deres babyer ind til sig, nogle havde et spædbarn ved brystet. Så lagde de hvide bomuldsdragter over sig – et symbol på renhed – og var nu klar til at møde Brama, der nærmede sig som brændende lava. Præsten sang en hyldest og ringede med en klokke for at byde guden velkommen.

Nu væltede lavaen frem mod tempelmuren, der revnede og pludselig holdt klokken op med at ringe. Drengen vidste, at hans far, familie og naboer nu måtte være døde. Ikke én skreg. Alle afventede med gudsfrøgt døden.

En uge senere, da Agung var faldet til ro, var

Fortsættes ►

Ja, man tror det næsten. Hekla er nedgangen til Helvede. Foto: Kjartan Thorbjörnsson/AP

” Da jeg så Fusijama brast den sidste drøm om en anden tilværelse end den, der er. Jeg begreb, at den højere verden vi stunder imod kun kan være netop den, der er, men at vi aldrig i det givne øjeblik er nået frem til den, at vi til daglig er blinde for den. Derfor er Fusijama et helligt bjerg og gerstand for et folks kultus.

Johannes V. Jensen
Forfatter, i bogen "Myter og Jagter" fra 1907, hvori han sanser og tolker den japanske vulkan Fujiyama som hellig.

Grafik: Tim Barker

► en 50 m dyb, dampende hed flod af lava, alt hvad der var tilbage. Templet, byen og mennesker var totalt forsvundet.

Mange tusinder af mennesker var døde, ingen ved det præcise tal, og mange ønsker ikke at tale om det den dag i dag. Militæret ransagede landsbyerne ved vulkanen. I et hus fandt de en gammel mand, der var krøbet sammen under sin seng og hev ham ud. Patruljens chef sagde til ham:

»Far du må forlade landsbyen. Lavaen kommer snart hertil.«

Den gamle mand kiggede ned i jorden:

»Vil I ikke nok lade mig være. Jeg vil ikke forlade det her sted. Det er mit hjem.«

»Regeringen vil give dig et nyt stykke land et andet sted,« svarede politichefen.

Men den gamle svarede:

»Vil regeringen give mig et nyt stykke land? Vil de passe mine afgrøder? Desuden kan det være ligegyldigt. Jeg skal snart dø alligevel.«

Helvedes mund havde åbnet sig, men de indbyggere, der boede ved vulkanen og havde overlevet, ville hellere blive boende frem for at bosætte sig et nyt sted.

Hjælpen strømmede ind fra hele verden. Balinenserne tog imod den, men de tilgav også deres hellige vulkan Agung.

Vulkanforskere havde advaret befolkningen, men et er, hvad videnskaben siger, noget andet er, hvad befolkningen tror og mener. Man påstod, at det var gudernes hævn over de syndige menne-

Romerne troede, at vulkanerne gik i udbrud, når smedekunstens gud, Vulcanus, slog løs i sin smedje.

Grafik: Tim Barker

sker, der havde plyndret det hellige bjerg for træ i skovene, frugter fra træerne og brugt byggesten af lava. Det var årsagen til vulkanens vredesudbrud. Hvor der var anbragt en sten eller et stykke træ fra Agung, der vil lavaen flyde og sygdom og dod ramme, lod advarslerne.

Udbruddet opfattedes som et tegn fra hinduguderne om, at den genoprettelse af naturens balance, der skulle bringe lykke og harmoni til menneskeheden, ikke var i ligevegt. Agung udbrud var en hellig og guddommelig straf for menneskenes synder, og som sådan accepterede man det.

VULCANUS – ILDENS OG SMEDEKUNSTENS GUD

Vulcanus var hos de gamle romere ildens og smedekunstens gud, ham der i sin smedje ved hjælp af ilden formede jern og metaller til guderne og skabte de lyn, som Jupiter i sin vrede slyngede mod de syndige mennesker på Jorden. Han var frygtet, da han havde total magt over al form for ild og lignede en klodset mand med forkrøblede ben og sort svedent skæg.

Hos de gamle egyptere hed han Ptah, og han blev betragtet som universets skaber og bygmester. I den græske kultur skiftede han navn til Hefaistos, og hans smedje lå under vulkanen Etna. Vulcanus flyttede sin faste bolig til øen Vulcano nord for Sicilien, og herfra har vi fået navnet vulkan som en fællesbetegnelse for de ildsprudende bjerge.

Ja, man tror det næsten. Hekla er nedgangen til Helvede. Foto: Kjartan Thorbjörnsson/AP

hele Middelalderen. Det var også her heksene mødtes med Djævelen visse tider om året.

Ordet Hekkenfeldt kommer fra Hekla, og at "gå ad Hekkenfeldt til" betyder at gå til Heklafjeldet eller Helvede. I juni 1750 besteg to islændinge for første gang vulkanen uden at komme galt af sted, og overtroen forsvandt herefter lidt efter lidt.

Siden da har mange stået på toppen af Heklas 1.500 meter snedækkede top.

En af dem udtalte:

»At stå på toppen af Hekla er som at opnå noget større end en sejr, en åbenbaring. Man får lyst til på samme tid at le og græde. Således er Hekla ildens vældige tempel.«

SAN GENNARO – SKYTSELGENEN

Vulkanerne repræsenterer i kristendommen ligesom i andre religioner troen på det gode og det onde. Måske er det skæbnens ironi, at den katolske kirkes overhoved, paven i Rom, i Middelalderen anlagde sin sommerresidens på kanten af en sovende vulkan, Albanersøen, Castel Candolfo, uden for Rom.

I Napoli tilbeder man i dag San Gennaros blod. Han led martyrdøden under romerne ved hals-hugning. Først ville de stege ham til døde i en stor ildovn, men da ilden ikke ville fortære ham, huggede de hovedet af ham, og hans blod opbevares nu i en glaskolbe i domkirken. Da ilden ikke brændte ham op, blev han skytshelgen imod vulkaner, og hver gang Vesuv truer Napoli, bæres glaskolben af præsterne igennem gaderne mod vulkanen uden for byen.

I 1631 bombarderede Vesuv Napoli med stenregn, men da det størknede blod i glaskolben blev flydende, standsede vulkanens udbrud, og folk græd af glæde. Den hellige Gennaros sjæl i blodet havde hørt folkets bønner. Det gode vandt over det onde.

KILAUEA – DRONNING PELES HJEM

Ordet Hawaii betyder åndedræt og livskraft, som i forening med vulkanernes urkraft har dannet øerne. Vulkanernes gudinde hedder Pele. Hun er ildens gudinde, stenenes smelter og alle Hawaii-øernes og bjergenes skaber og herskerinde og ødelægger i en og samme gud. Hendes far er himlen, mens hendes mor er jorden.

Af mennesker kræver Pele ikke kærlighed, men respekt og ofringer. Som lille pige legede hun i sin mors ildsted og lærte at tænde ild. Som voksen blev hun smuk, men også temperamentsfuld og viser sin vrede ved at udsende flydende lavastrømme fra sit hjem i vulkanen Kilaueas rygende krater. Derfor må der ofres til hende.

Pele kunne vise sig for døende mennesker i to personer, enten som en gammel heks eller en fristende ung kvinde. Da kristne missionærer kom til øerne, forbød de menneskeofringer til den vrede gudinde. Indtil da kastede hawaiiianerne en smuk ung kvinde – jomfru skulle hun være – ned i den glødende lavagryde, når Pele truede for meget. I dag nøjes man heldigvis med gin-flasker.

Kilauea har været i udbrud konstant siden 1983, og når Pele bliver meget vred, kan temperaturen i hendes lavastrømme stige til op til 1.500 graders celsius, og det er den højeste temperatur, man har målt i vulkaner på Jorden.

Er man dristig nok til at vove sig ned i gudindens bolig – den store kratergryde med de smalle stier – ses mange advarselsskilte om, at man skal holde sig til vejen og ikke gå væk, da der er op til 100 fod dybe spalter under de tynde skorper af størknet lava. Et fald kan nemt betyde døden.

»Sørg for at holde Dem og Deres børn under kontrol,« står der på skilte.

På Hawaii siger sagnet, at ulykken vil ramme dig, hvis du fjerner sten fra dronning Peles hjem. I "Volcano House" oppe på kraterrenden af Kilauea kan man i en glasmontre se farverige lavasten fra Peles hjem i krateret, som besøgende turister tog med hjem som gratis souvenirs, og som man har returneret i håb om at slippe for dronning Peles forbandedelser.

En japaner blev udsat for den ene ulykke efter den anden. Den anden skrev, at familien fik de mest uforståelige sygdomsanfald. Et amerikansk ægtepar blev udsat for den ene ægtefælles død. Alle havde de returneret stenene fra vulkankrateret i Kilauea.

Ifølge flere breve er ulykkerne efter returneringen igen holdt op, og på Hawaii tror man den dag i dag på Pele, så de lokale vulkanologer advarer derfor turisterne imod at tage sten med som souvenirs.

På Hawaii ofres der stadig til gudinden Pele, for hvis hun ikke vises respekt, viser hun sit temperament og vrede ved at udsende lava fra sit hjem i vulkanen Kilauea. Foto: David Jordan/AP

